

GRZEGORZ NANCKA

 <http://orcid.org/0000-0002-9911-7473>
Uniwersytet Śląski w Katowicach

O votum separatum w obronie Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego w 1903 r. złożonym, czyli o sporze o zwyczajną profesurę z prawa rzymskiego na Uniwersytecie we Lwowie

Wprowadzenie

Jednym ze znaczących ośrodków naukowych okresu przełomu XIX i XX w. był C.K. Uniwersytet im. Cesarza Franciszka I we Lwowie. W tym czasie z lwowską *Alma Mater* związanych było kilku romanistów: Marceli Chłamtacz, Leon Piniński, Ignacy Koschembahr-Łyskowski oraz Wacław Osuchowski¹. Losy

¹ Por. na temat I. Koschembahra-Łyskowskiego, m.in.: W. Wołodkiewicz: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski — romanista, cywilista, kodyfikator*. „Studia Iuridica” 1995, T. 29: *Z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. 75 lat działalności Wydziału Prawa Odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego*. (Materiały z sesji luty 1994 r.), s. 51—58; K. Pol: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski (1864—1945)*. W: *Poczet prawników polskich XIX—XX w.* Warszawa 2011, s. 623—634; J. Koredczuk: *Przyczynek do sprawy habilitacji Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego we Wrocławiu*. W: „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2004, nr 2616. Prawo 288: *Studia historycznoprawne. Tom dedykowany Profesorowi doktorowi Alfredowi Koniecznemu*. Red. K. Orzechowski, s. 191—207; A. Grebieniow: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski — profesor Uniwersytetu Fryburskiego (1895—1900)*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2015, z. 2, s. 249—284; K. Szczygielski: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski doktorem honoris causa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2013, T. 12, s. 217—237. Zob. też na temat pozostałych lwowskich romanistów: B. Czech-

wspomnianych uczonych niekiedy wzajemnie krzyżowały się w różnych, czasami zaskakujących okolicznościach. Jedną z takich sytuacji jest dotąd szerzej nieopisywana historia dotycząca Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego oraz Marcelego Chlamtacza. Aby zrozumieć jej istotę, należy cofnąć się do 1903 r., kiedy to został złożony wniosek o mianowanie Marcelego Chlamtacza zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego. W materiałach archiwalnych dotyczących tego awansu naukowego, oprócz wniosku o mianowanie M. Chlamtacza, znajduje się również skierowane przeciwko niemu *votum separatum*. Jest to dokument, który — jak wskazują jego autorzy — stanowi protest przeciwko niezasłużonemu pominięciu kandydatury Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego. Celem niniejszego szkicu jest analiza treści *votum separatum*, a także wskazanie przyczyn dla których zostało przygotowane. Dzięki temu, być może, uda się ukazać nieznany dotąd epizod z życia Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego i ustalić jego znaczenie dla dalszej naukowej kariery uczonego.

Wnioski o mianowanie

20 lipca 1903 r. Stanisław Szachowski, zwyczajny profesor prawa rzymskiego, złożył wniosek o obsadzenie drugiej Katedry prawa rzymskiego, funkcjonującej na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych C.K. Uniwersytetu im. Cesarza Franciszka I we Lwowie. Jako kandydata na to stanowisko wska-

-Jezierska: *Profesor Leon Piniński — wybitny lwowski uczyony przełomu XIX i XX wieku*. W: *Ius et historia. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Markiewiczowi*. Red. T. Guz, W. Bednaruk, M.R. Pałubska. Lublin 2011, s. 169—192; G. Jędrejek: *Wacław Osuchowski — Profesor prawa rzymskiego KUL*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 2000, nr 2, s. 13—16; M. Jońca: *Leon Piniński — historyk sztuki stworzony przez podróże*. W: *Aksjologia podróży*. Red. Z. Krawczyk, E. Lewandowska-Tarasiuk, J.W. Sienkiewicz. Warszawa 2012, s. 176—198; G. Nancka: *Prawo rzymskie w pracach Marcelego Chlamtacza*. Katowice 2019; R. Wiaderna-Kuśnierz: *Leon Piniński — profesor prawa rzymskiego na Uniwersytecie Lwowskim*. W: *Historia, mentalność, tożsamość*. Red. J. Pisulińska, P. Sierżęga, L. Zaszkiłniak. Rzeszów 2008, s. 471—479; R. Wiaderna-Kuśnierz: *Droga Wacława Osuchowskiego do profesury — w 100-lecie urodzin (1906—1988)*. „Studia Iuridica Lublinensia” 2006, nr 6, s. 167—176; Eadem: *Marceli Chlamtacz (1865—1947) — profesor prawa rzymskiego i samorządowiec. Zarys biografii w 150-lecie urodzin*. W: *Stefan Ehrenkrenz i historycy prawa okresu dwudziestolecia międzywojennego*. Red. P. Dąbrowski, D. Szpoper. Gdańsk—Olsztyn 2016, s. 167—187; R. Wiaderna-Kuśnierz: *Nauka i nauczanie prawa rzymskiego na Uniwersytecie Lwowskim w pierwszej połowie XX wieku (zarys problematyki)*. „Studia Prawno-ustrojowe” 2007, nr 7, s. 307—317; Eadem: *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918—1939)*. Warszawa 2015.

zał Marcellego Chłamtacza, będącego wówczas profesorem nadzwyczajnym². Jak się jednak okazało, część członków kolegium profesorskiego wystąpiła przeciwko tej kandydaturze, argumentując, iż propozycja nominacji M. Chłamtacza stanowi nieuzasadnioną dyskryminację innego romanisty — Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego. Doprowadziło to do złożenia kolejnych dwóch wniosków, które pozwalały na zaproponowanie C.K. Ministerstwu obu kandydatów. Przewidywały mianowanie jednego z profesorów na tak zwaną katedrę systemową, a drugiego na katedrę *ad personam*, która miała zostać w związku z tym powołana. Różnica pomiędzy wnioskami polegała jednak na tym, że jeden proponował na katedrę systemową M. Chłamtacza, a na katedrę *ad personam* I. Koschembahra-Łyskowskiego, drugi zaś na odwrót. Kolegium profesorskie w pierwszym głosowaniu wyraziło zgodę na mianowanie obu kandydatów na zwyczajnych profesorów prawa rzymskiego, większością 7 głosów, przy 13 głosujących. Kolejne głosowania dotyczyły tego, który z profesorów powinien otrzymać katedrę systemową, a który katedrę *ad personam*. Ich skutkiem było rekomendowanie M. Chłamtacza na katedrę systemową większością głosów 7 do 6. Z kolei w głosowaniu dotyczącym obsadzenia katedry *ad personam* zwolennicy Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego czuli się zobowiązani albo do głosowania przeciwko, albo też wstrzymania się od głosu³.

W wyniku głosowania 23 lipca 1903 r. do C.K. Ministerstwa został złożony wniosek o mianowanie Marcellego Chłamtacza zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu we Lwowie⁴. W samym wniosku argumentowano, iż od czasu mianowania go profesorem nadzwyczajnym w 1900 r., M. Chłamtacz prowadził nie tylko bardzo skrupulatną i owocną działalność naukową, ale również dydaktyczną⁵. Zdaniem wnioskodawców, dowodem znaczącej działalności romanisty była rozprawa *O nabyciu owoców przez posiadacza w dobrej wierze w klasycznym prawie rzymskim z uwzględnieniem prawa cywilnego austriackiego i niemieckiego*⁶. Podkreślono, że jego badania, których efektem była wzmiankowana monografia, nie ograniczały się do polemicznej krytyki dotychczas wyrażonych poglądów.

² Archiwum Główne Akt Dawnych [dalej: AGAD], C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 475.

³ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 483—484.

⁴ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 475—482; Na temat działalności naukowej i życiorysu M. Chłamtacza szerzej: G. Nancka: *Prawo rzymskie...*; Idem: *Trzech romanistów we wspomnieniach Marcellego Chłamtacza*. „*Studia Prawno-Ekonomiczne*” 2017, T. 105, s. 45—66; Idem: *Kilka uwag o poglądach Marcellego Chłamtacza na regułę bonae fidei possessor fructus <consumptos> suos facit*. „*Z Dziejów Prawa*” 2018, T. 11 (19), cz. 2, s. 29—46. Por. też: R. Wiaderna-Kuśnierz: *Marceli Chłamtacz (1865—1947)...*, s. 167—187; Eadem: *Prawo rzymskie na Uniwersytecie...*

⁵ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 480—481.

⁶ M. Chłamtacz: *O nabyciu owoców przez posiadacza w dobrej wierze w klasycznym prawie rzymskim z uwzględnieniem prawa cywilnego austriackiego i niemieckiego*. Lwów 1903.

Dzięki analizie niewykorzystywanego do tej pory materiału źródłowego, uczony wskazał na nowe, niedostrzegane dotąd aspekty. Co więcej, rozprawa M. Chlamtacza miała istotne znaczenie dla praktyki prawnej. Autor dowiódł w niej, iż klasyczne prawo rzymskie stanowi wzór dla nowoczesnego ustawodawstwa i z niego wypływa uzasadnienie nowoczesnych instytucji. Na uwagę zasługiwał również sposób argumentacji, wyróżniający się nadzwyczajną precyzją⁷.

Votum separatum

Pozostający w mniejszości zwolennicy kandydatury I. Koschembahra-Łyskowskiego, niezadowoleni z takiego obrotu sprawy, zdecydowali się złożyć 24 lipca 1903 r. obszernie *votum separatum*⁸. Profesorowie Gustaw Roszkowski, Ernest Till, Oswald Balzer, Władysław Abraham, Piotr Stebelski i Władysław Ochenkowski deklarowali, że nie opowiadają się przeciwko naukowym umiejętnościom M. Chlamtacza. Tymczasem już na wstępie zarzucili temu uczonemu, iż problem badawczy podjęty w rozprawie *O nabyciu owoców przez posiadacza w dobrej wierze w klasycznym prawie rzymskim z uwzględnieniem prawa cywilnego austriackiego i niemieckiego* nie ma żadnego znaczenia w praktyce. Zdaniem mniejszości, badanie czy posiadacz w dobrej wierze nabywa wszelkie pożytki, czy też nie, było bezzasadne, ponieważ europejskie kodyfikacje przyznały wszystkie owoce posiadaczowi w dobrej wierze. Trzeba jednak przyznać, że oponenti M. Chlamtacza zauważyli występujące w źródłach nieścisłości, dotyczące reguły *bonae fidei possessor fructus <consumptos> suos facit*, na które zwrócił uwagę ten uczony. Nie pominęli, że w swej rozprawie przytoczył argumenty zarówno za, jak i przeciw swej tezie, a ostatecznie opowiedział się za stanowiskiem sformułowanym przez Karola Czyhlarza oraz Alfreda Pernice'a. Zwrócili również uwagę, że, jego zdaniem, zgodnie z klasycznym prawem rzymskim, posiadacz w dobrej wierze nabywał wszelkie owoce. Co więcej, podkreślili, iż źródła, które były sprzeczne z takim stanowiskiem, uznał za interpolowane⁹.

Formułujący *votum separatum* szczegółowo omówili rozprawę I. Koschembahra-Łyskowskiego *Die Conductio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht*¹⁰. W pierwszej kolejności wskazali na liczne zalety pracy oraz jej

⁷ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 476—477.

⁸ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 483—508.

⁹ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 483—484.

¹⁰ I. Koschembahr-Łyskowski: *Die Conductio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht*. Weimar 1903.

znaczną wartość naukową. Ich zdaniem, intencją jej autora było stworzenie całościowego obrazu kondykcji w prawie rzymskim, ze względu na co dzieło można było uznać za znaczący postęp w badaniach dotyczących *condictio*. Zwolennicy I. Koschembaha-Łyskowskiego zwrócili również uwagę, iż do chwili wydania omawianej rozprawy nie udało się rozwiązać kwestii przypadków dopuszczalności kondykcji, jak i warunków z tym związanych. Ich zdaniem I. Koschembahr-Łyskowski, nawiązując do rezultatów badań Ernsta Bekkera, Alfereda Pernice’a, Ottona Lenela oraz Juliusza Barona, sformułował zupełnie nową konstrukcję prawną, której istotę stanowiło to, że *condictio* była dozwolona jedynie wówczas, gdy powiększenie majątku nastąpiło na podstawie prawnej (*Rechtsgrund*)¹¹. Tak więc, zdaniem I. Koschembaha-Łyskowskiego, warunkiem dla istnienia *condictio* nie była wadliwa podstawa prawna, lecz podstawa prawna, która była obowiązująca. *Condictio* była zatem przeznaczona do kwestionowania powiększenia majątku, pomimo iż nastąpiło ono w oparciu o podstawę prawną. I. Koschembahr-Łyskowski twierdził, że żądanie zwrotu z powodu wadliwej podstawy prawnej nie jest niczym wyjątkowym. Jeżeli bowiem czynność prawna była nieważna, to było czymś naturalnym, że świadczenie zostaje zwrócone. Skoro *traditio* nastąpiła na podstawie nieważnej czynności prawnej, konsekwencją była nieważność tego aktu. Ponieważ w takim przypadku własność nie została przeniesiona, dawało to możliwość wystosowania odpowiedniej skargi. To zaś doprowadziło I. Koschembaha-Łyskowskiego do wniosku, iż *condictio* była wykluczona tam, gdzie brakowało podstawy prawnej dla bezpodstawnego wzbogacenia. Zastosowanie znajdowały w takim przypadku inne skargi, zwłaszcza skarga windykacyjna¹². Sygnatariusze *votum separatum* podkreślili, że zasługą I. Koschembaha-Łyskowskiego było również przeanalizowanie pochodzenia konstrukcji *condictio*, poprzez zbadanie relacji pomiędzy *condictio* a *fiducia*. Cennym, zdaniem mniejszości, było także jego spostrzeżenie, że kondykcja pełniła w obszarze *ius gentium* to samo zadanie, które przypadało fiducji w *ius civile*. Co więcej, jego pogląd dotyczący wzajemnej relacji tych dwóch instytucji był pierwszym w literaturze przedmiotu¹³.

¹¹ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 488—489.

¹² AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 490; Por. też: I. Koschembahr-Łyskowski: *Die Condictio*..., s. 21.

¹³ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 492.

Sprzeciw przeciwko zarzutom wobec rozprawy I. Koschembahra-Łyskowskiego

W dalszej części *votum separatum* zwolennicy I. Koschembahra-Łyskowskiego odnieśli się do zarzutów, jakie sformułowano w związku z jego rozprawą. Na początku przypomniano, że podczas dyskusji nad mianowaniem I. Koschembahra-Łyskowskiego na stanowisko profesora zwyczajnego, w trakcie posiedzenia kolegium profesorskiego, wobec jego dzieła został wniesiony sprzeciw. Zdaniem mniejszości wynikał on nie tylko z nieporozumienia, ale nade wszystko z braku zrozumienia, iż praca *Die Conductio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht* opierała się na nowym kierunku w badaniu prawa rzymskiego. Sprzeciw związany był z podrzędnymi kwestiami, które nie wpływały w istotny sposób na konstrukcję sformułowaną w rozprawie. Za kuriozalny zwolennicy I. Koschembahra-Łyskowskiego uznali zarzut, jakoby część druga jego pracy zamazała kontekst badań. Autor badał tam nie tylko stosunek pomiędzy *actio fiduciae* i *conductio*, ale także odniósł się do prawa nowoczesnego. W opinii zwolenników I. Koschembahra-Łyskowskiego tego typu działania powinny być raczej traktowane jako zaleta, aniżeli postawa do stawiania zarzutów. Zwolennicy I. Koschembahra-Łyskowskiego przypomnieli również, że M. Chłamtacz w swym dziele czynił uwagi *de lege ferenda* i w związku z nimi nie znalazł się w ogniu krytyki¹⁴. Ponadto, zdaniem mniejszości, istniały przypadki, w których mianowania na stanowiska nadzwyczajnych lub też zwyczajnych profesorów następowały na podstawie tzw. pierwszych części rozpraw i nikt wówczas nie zajmował się tym, czy „druga część” w ogóle istnieje. Wyrażono przy tym przekonanie, że przyjęta przez I. Koschembahra-Łyskowskiego struktura pracy była jedyną możliwą¹⁵.

Zdaniem zwolenników I. Koschembahra-Łyskowskiego, został on niesłusznie skrytykowany za niewykorzystanie starszej literatury przedmiotu. W ich przekonaniu, uczoney uwzględnił w swej rozprawie całą niezbędną nowszą literaturę. Argumentowano, iż nie odniósł się do literatury średniowiecznej, ponieważ starał się przedstawić *conductio* z punktu widzenia rzymskiego prawa klasycznego. Ponadto, zdaniem sygnatariuszy *votum separatum*, średniowieczna literatura została wcześniej w wystarczający sposób przeanalizowana przez innych autorów, a odwołując się do niej, I. Koschembahra-Łyskowski mógłby narazić się na zarzut niepotrzebnych powtórzeń¹⁶.

¹⁴ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 493—494.

¹⁵ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 494—495.

¹⁶ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 495—496; Argumentowano bowiem, że średniowieczna literatura, o ile zawiera istotne uwagi odnośnie kondycji,

W *votum separatum* odniesiono się również do zarzutów, które zostały określone przez zwolenników I. Koschembahra-Łyskowskiego jako posiadające „pozornie większe znaczenie”. Jeden z nich był związany z *condictio furtiva*. I. Koschembahrowi-Łyskowskiemu zarzucano, że wspomnianej kondykcji nie można włączyć w opracowywany przez uczonego system. Jego oponenti twierdzili, że istnieje wątpliwość, czy w tym przypadku przyczynę wzbogacenia można nazwać podstawą prawną. Zastrzeżenia co do tego wyraził również F. Zoll, który nie krył, iż „przyjmując jako podstawę prawną *condictionum* także posiadanie, [...] mógłby usprawiedliwić zastosowanie swojego pojęcia do owych przypadków, jednakże tu znów nasunąć by się mogło pytanie, czy z przyjęciem tak szerokiej podstawy, jaką daje objęcie posiadania, nie wychodzi się poza obręb zakreślony *condictioni*?”¹⁷. Jednakże zdaniem mniejszości, taki punkt widzenia nie mógł w żaden sposób zachwiać konstrukcją zaproponowaną przez I. Koschembahra-Łyskowskiego. To bowiem, iż I. Koschembahra-Łyskowski przyjmował szczególną pozycję *condictio furtiva*, powodowało, iż nawet jeżeli jego pogląd zostałby odrzucony, konsekwencją tego byłoby dalsze istnienie anormalnej pozycji *condictio furtiva*, przez co nie udałoby się mu jej po prostu usunąć¹⁸. Podobny zarzut został sformułowany w odniesieniu do *condictio ob turpem causam*. Oponenti I. Koschembahra-Łyskowskiego twierdzili, że i w tym wypadku nie można dowieść podstawy prawnej powiększenia majątku. Przeciwnego zdania byli jednak sygnatariusze *votum separatum*¹⁹.

W *votum separatum* zwrócono również uwagę, iż badając *condictio* I. Koschembahra-Łyskowski odniósł się do *bona fides* w prawie rzymskim. Przy tej okazji stwierdził, iż dobrą wiarę należy porównać z „poglądem ludzi uczciwych”. Stanowiło to punkt zaczepienia dla przeciwników uczonego, którzy wyrazili

została już wykorzystana przez innych autorów, jak m.in. A. Erxleben: *Die Conditiones sine causa*. Bd. 1. Leipzig 1850; Idem: *Die Conditiones sine causa*. Bd. 2. Göttingen 1853.

¹⁷ F. Zoll: *Dr I. Koschembahra-Łyskowski: „Die Condictio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht”, I Band, Weimar 1903, (str. XI i 227). „Przegląd Prawa i Administracji” 1903, T. 28, s. 226.*

¹⁸ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 496—497.

¹⁹ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, 497; Przeciwnicy I. Koschembahra-Łyskowskiego przytoczyli nawet przykład: „A. deponuje u B. rzecz i na depozyt można wystawić pokwitowanie. Następnie B. wzbrania się przed wydaniem zdeponowanej rzeczy. A. nalicza następnie B. sumę w wysokości 10, aby nakłonić B. do wydania zdeponowanej rzeczy. Tutaj A. może wysunąć wobec B. roszczenie zwrotu 10 za pośrednictwem *condictio ob turpem causam*. Referent uchwały większości pytał, gdzie w tym przypadku jest podstawa prawna powiększenia majątku po stronie B.?” Zdaniem zwolenników I. Koschembahra-Łyskowskiego taki zarzut jest powierzchowny. Podstawę bowiem tworzy płatność. Ich zdaniem, to, że w takich przypadkach zapłata tworzy podstawę prawną powiększenia majątku, jest wiadome każdemu, kto choć trochę zaznajomiony jest z najnowszą literaturą. Argumentowano, że takie stanowisko wyraził nie tylko I. Koschembahra-Łyskowski. Najpierw uczynił to A. Erxleben, następnie A. Pernice zaakceptował ten pogląd, a wreszcie K. Czyhlarz przedstawił go w swoich Instytucjach.

wątpliwość, co do rozumienia tego sformułowania. Zwolennicy I. Koschembahra-Łyskowskiego wyjaśnili, iż uczony w swej pracy dokonał jego analizy. Przypomnieli, że wyraził pogląd, iż „opinia ludzi uczciwych zostaje naruszona, gdy ktoś nie zwraca omyłkowo przekazanej kwoty; gdy odbiorca nie zwraca tego, co otrzymał jedynie w zaufaniu; jeżeli odbiorca nie zwraca tego, co zostało mu przekazane do osiągnięcia pewnego celu itd.”²⁰.

Wobec I. Koschembahra-Łyskowskiego formułowano zarzut, iż błędnie przyjął istnienie *condictio generalis*. Sygnatariusze *votum separatum* zwrócili uwagę, iż autor wyraźnie ją odrzucił. Ich zdaniem, zwolennicy M. Chlamtacza nie zrozumieli różnicy pomiędzy skargą kontraktową i pozakontraktową. *Condictio*, jako skarga drugiego rodzaju, nie opierała się na stosunku umownym, lecz na wzbogaceniu się pozwanego. Jej istotą było żądanie tego, co pozwany powinien wydać, mimo że dokonał nabycia zgodnie z prawem²¹.

I. Koschembahra-Łyskowskiego krytykowano również za to, że przez przyjęcie podstawy prawnej powiększenia majątku jako warunku kondykcji mylił podstawę prawną z *modus acquirendi*. Zdaniem sygnatariuszy *votum separatum*, oponenci I. Koschembahra-Łyskowskiego podążali za przestarzałym przekonaniem, jakoby w przypadku każdego nabycia prawa konieczne było rozróżnienie *titulus* i *modus acquirendi*. Zdaniem mniejszości, opierając swój zarzut na koncepcji Moritza Voigta, przeciwnicy I. Koschembahra-Łyskowskiego nie dostrzegli, że już wspomniany przez nich uczony nie dokonał rozróżnienia pomiędzy *titulus* i *modus acquirendi*. obrońcy I. Koschembahra-Łyskowskiego przypomnieli, iż był on uprawniony do opracowania konstrukcji kondykcji niezależnie od tego rozróżnienia²².

Widać więc wyraźnie, że autorzy *votum separatum* nie zgadzali się z zarzutami sformułowanymi wobec pracy I. Koschembahra-Łyskowskiego. Przeciwnie, wyrazili przekonanie, że rozprawa stanowi znaczące osiągnięcie. Podkreślali, iż „w swoich badaniach autor stosuje całkowicie naukową metodę, we wnikliwy, szczegółowy i wszechstronny sposób wyczerpuje cały materiał źródłowy, czyni cały szereg nowych i znaczących, niekiedy naprawdę celnych obserwacji, nie tylko w odniesieniu do pojedynczych kwestii, lecz także w odniesieniu do całościowej koncepcji kondykcji, jak również do jej historycznego rozwoju i jej stosunku do innych pokrewnych instytucji prawnych”²³. Ich zdaniem, te cechy pracy w pełni uzasadniały wniosek o mianowanie Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego

²⁰ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 499.

²¹ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 500.

²² AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 502; Por.: J. Stintzing: *Geschichte der Deutschen Rechtswissenschaft*. München—Leipzig 1880, s. 295; F. Hofmann: *Die Lehre vom titulus und modus acquirendi, und von der iusta causa traditionis*. Wien 1873; M. Voigt: *Ueber die Conditiones ob causam und ueber causa und titulus im Allgemeinen*. Leipzig 1862, s. 174.

²³ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 503.

na zwyczajnego profesora prawa rzymskiego²⁴. Równocześnie sygnatariusze *votum separatum* szczególnie podkreślali, że podobne zdanie co do rozprawy *Die Conductio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht* wyraził F. Zoll w recenzji opublikowanej na łamach „Przeglądu Prawa i Administracji”. Krakowski uczoney zwrócił w niej uwagę na pilną i sumienną pracę, jakiej wynikiem jest rozprawa I. Koschembahra-Łyskowskiego. Z uznaniem recenzenta spotkała się nie tylko baza źródłowa i bibliograficzna pracy, ale przede wszystkim wyróżniająca się dużą klarownością przemyśleń interpretacja źródeł²⁵.

Votum separatum a pozostałe zarzuty

W *votum separatum* nie pominięto również, iż ówczesny dziekan Wydziału Prawa i Umiejętności Politycznych profesor Aleksander Janowicz, jeszcze w trakcie dyskusji przed sporządzeniem wniosku dla C.K. Ministerstwa, opowiedział się przeciwko kandydaturze I. Koschembahra-Łyskowskiego. Dziekan twierdził, iż kandydat nie został wcześniej zatwierdzony na stanowisku wykładowcy, ponieważ jego poziom znajomości prawa rzymskiego był niewystarczający. Co więcej, według relacji studentów, „źle wykladał”, uwzględniając na swych zajęciach „polityczne procesy samych wojen starożytnego Rzymu”. Ostatnim argumentem przeciwko mianowaniu I. Koschembahra-Łyskowskiego na stanowisko profesora zwyczajnego był „przykry konflikt przy okienku tutejszej poczty”²⁶. Jak wynikało z relacji dziekana wydziału, „prof. Łyskowski zapomniał się w stosunku co do urzędniczki pocztowej, ponieważ urzędniczka nie chciała nakleić mu znaczków na list polecony, lecz wymagała, by prof. Łyskowski uczynił to samodzielnie”²⁷. W związku z tym Aleksander Janowicz postulował wstrzymanie wniosku o mianowanie I. Koschembahra-Łyskowskiego do czasu stabilizacji jego sytuacji. Co prawda dziekan ostatecznie wycofał swój postulat, jednakże poprosił o wciągnięcie wspomnianych powyżej motywów do protokołu²⁸. Z tej właśnie przyczyny formułujący *votum separatum* wyjaśnili, iż stabilizacja I. Koschembahra-Łyskowskiego nastąpiła w chwili jego powołania na Uniwersytet Lwowski, ponieważ na podstawie najwyższej decyzji z dnia 20 marca 1900 r. uczonemu „zaliczono odbyty na Uniwersytecie we Fryburgu od 1 kwietnia 1895 r. staż pracy na poczet roszczenia o pięcioletnie dodatki i świadczenia

²⁴ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 503.

²⁵ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 503—504; por. też: F. Zoll: *Dr I. Koschembahr-Łyskowski: Die Conductio...*, s. 725—732.

²⁶ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 504—505.

²⁷ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 505.

²⁸ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 505.

emerytalne w swoim czasie”²⁹. Ponadto, zarzuty sformułowane wobec popieranego przez nich kandydata nie miały wystarczającej podstawy. Z tego względu przedstawiciele mniejszości zrezygnowali z ustosunkowywania się do nich³⁰.

Autorzy *votum separatum* w dalszej części dokumentu postanowili wyrazić swą opinie dotyczącą „rzeczowej oceny” kwalifikacji I. Koschembahra-Łyskowskiego. Ich zdaniem nie istniał żaden powód, który powodowałby, aby książce M. Chlamtacza dać pierwszeństwo przed pracą I. Koschembahra-Łyskowskiego. W ocenie zwolenników tego drugiego obie rozprawy mogły różnić się między sobą, co było rzeczą zupełnie naturalną. Powinny być jednak postrzegane jako równowartościowe dokumenty potwierdzające kwalifikacje. Co więcej, zdaniem sygnatariuszy *votum separatum* istniały jeszcze inne aspekty, które dawały pierwszeństwo kandydaturze I. Koschembahra-Łyskowskiego. Po pierwsze, I. Koschembahr-Łyskowski prowadził działalność naukową dłużej niż M. Chlamtacz i przez to rezultat jego działalności naukowej był dużo większy aniżeli M. Chlamtacza, co potwierdzały liczne publikacje³¹. Po drugie, I. Koschembahr-Łyskowski od 1 stycznia 1898 r. był zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego na Uniwersytecie we Fryburgu w Szwajcarii i, co więcej, w roku swojej nominacji do Lwowa był również dziekanem tamtejszego Wydziału Prawa. Pomimo tego „czuł się zobowiązany do powrotu z obczyzny i był zainteresowany nominacją na profesora nadzwyczajnego na Uniwersytecie we Lwowie, aby móc kontynuować swoją działalność naukową wśród swoich rodaków, to ta okoliczność w stosunku do Prof. Łyskowskiego zasługuje na jeszcze większą uwagę przy obsadzaniu zwyczajnej profesury w dziedzinie prawa rzymskiego”³². Zdaniem mniejszości I. Koschembahr-Łyskowski posiadał również dłuższy staż pracy niż jego kontrkandydat. W momencie powołania na Uniwersytet Lwowski jego staż pracy wynosił 8 lat (po zaliczeniu stażu pracy na Uniwersytecie we Fryburgu), natomiast staż M. Chlamtacza wynosił jedynie 3 lata³³.

Podsumowanie

Okoliczności wykazane przez zwolenników I. Koschembahra-Łyskowskiego w *votum separatum*, w ich opinii, świadczyły o równowartościowych naukowych kwalifikacjach obu kandydatów. Dlatego mianowanie M. Chlamtacza na

²⁹ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 505.

³⁰ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 505.

³¹ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 506—507.

³² AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 507.

³³ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 507.

zwyczajną systemową katedrę prawa rzymskiego na pierwszym stanowisku było, ich zdaniem, niezasłużoną dyskryminacją I. Koschembahra-Łyskowskiego. W związku z tym w *votum separatum* zawarty został wniosek o mianowanie I. Koschembahra-Łyskowskiego na zwyczajną systemową Katedrę prawa rzymskiego na Uniwersytecie Lwowskim³⁴.

Argumenty zawarte w *votum separatum* nie wpłynęły jednak na decyzję C.K. Ministerstwa. M. Chlamtacz został mianowany zwyczajnym profesorem prawa rzymskiego najwyższym postanowieniem z dnia 13 lipca 1904 r., z mocą obowiązującą od 1 października 1904 r.³⁵. I. Koschembahr-Łyskowski musiał na mianowanie poczekać jeszcze dwa lata, bowiem uzyskał zwyczajną profesurę dopiero 12 grudnia 1906 r.³⁶. C.K. Ministerstwo nie przychyliło się więc tym samym do twierdzeń mniejszości, jakoby obie prace stanowiły dowód równoważności kwalifikacji oraz do tego, że wniosek dotyczący mianowania M. Chlamtacza na stanowisko zwyczajnego profesora stanowił niezasłużoną dyskryminację kandydata mniejszości. Nie ulega również wątpliwości, iż zarzuty sformułowane wobec rozprawy I. Koschembahra-Łyskowskiego były poważne i prawdopodobnie stanowiły one jedną z przyczyn dokonania przez C.K. Ministerstwo takiego, a nie innego rozstrzygnięcia. Wydaje się również, że spore znaczenie dla takiego obrotu sprawy miały zarzuty przedstawione przez dziekana Wydziału, dotyczące kwestii innych niż rozprawa. Nienależyty sposób prowadzenia wykładów czy też ukazanie I. Koschembahra-Łyskowskiego, jako osoby konfliktowej, potrafiącej klócić się o przyklejenie znaczka na poczcie, z pewnością nie przyczyniły się do ułatwienia mu awansu naukowego. Tak więc, pomimo obrony i sprawnego odpierania zarzutów przez część grona profesorskiego, C.K. Ministerstwo uczyniło zadość wnioskowi większości.

Bibliografia

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 475—508.

Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (DALO), f. 26, op. 5, spr. 1990, k. 39.

Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Red. A. Redzik. Kraków 2017.

³⁴ AGAD, C.K. Ministerstwo Wyznań i Oświaty, sygn. 101u, k. 508

³⁵ Państwowe Archiwum Obwodu Lwowskiego (DALO), f. 26, op. 5, spr. 1990, k. 39; *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego* [T.] 2: (1898/9—1909/10). Zestawił W. Hahn. Lwów 1912, s. 328.

³⁶ *Academia Militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*. Red. A. Redzik. Kraków 2017, s. 452.

- Chlamtacz M.: *O nabyciu owoców przez posiadacza w dobrej wierze w klasycznym prawie rzymskim z uwzględnieniem prawa cywilnego austriackiego i niemieckiego*. Lwów 1903.
- Czech-Jeziarska B.: *Profesor Leon Piniński — wybitny lwowski uczyony przelomu XIX i XX wieku*. W: *Ius et historia. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Jerzemu Markiewiczowi*. Red. T. Guz, W. Bednaruk, M.R. Pałubska. Lublin 2011.
- Erxleben A.: *Die Conditiones sine causa*. Bd. 1. Leipzig 1850.
- Erxleben A.: *Die Conditiones sine causa*. Bd. 2. Göttingen 1853.
- Grebieniow A.: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski — profesor Uniwersytetu Fryburskiego (1895—1900)*. „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2015 z. 2.
- Hofmann F.: *Die Lehre vom titulus und modus acquirendi, und von der iusta causa traditionis*. Wien 1873.
- Jędrejek G.: *Wacław Osuchowski — Profesor prawa rzymskiego KUL*. „Przegląd Uniwersytecki KUL” 2000, nr 2.
- Jońca M.: *Leon Piniński — historyk sztuki stworzony przez podróże*. W: *Aksjologia podróży*. Red. Z. Krawczyk, E. Lewandowska-Tarasiuk, J.W. Sienkiewicz. Warszawa 2012.
- Koredczuk J.: *Przyczynek do sprawy habilitacji Ignacego Koschembahra-Łyskowskiego we Wrocławiu*. W: „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr 2616. Prawo 288: *Studia historycznoprawne. Tom dedykowany Profesorowi doktorowi Alfredowi Konecznemu*. Red. K. Orzechowski. Wrocław 2004.
- Koschembahr-Łyskowski I.: *Die Conditio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht*. Weimar 1903.
- Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*. T. 2: (1898/9—1909/10). Zestawił W. Hahn. Lwów 1912.
- Nancka G.: *Kilka uwag o poglądach Marcelego Chlamtacza na regułę bonae fidei possessor fructus <consumptos> suos facit*. „Z Dziejów Prawa” 2018, T. 11 (19), cz. 2.
- Nancka G.: *Prawo rzymskie w pracach Marcelego Chlamtacza*. Katowice 2019.
- Nancka G.: *Trzech romanistów we wspomnieniach Marcelego Chlamtacza*. „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2017, T. 105.
- Pol K.: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski (1864—1945)*. W: *Poczet prawników polskich XIX—XX w.* Warszawa 2011.
- Stintzing J.: *Geschichte der Deutschen Rechtswissenschaft*. München—Leipzig 1880.
- Szczygielski K.: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski doktorem honoris causa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*. „Miscellanea Historico-Iuridica” 2013, T. 12.
- Voigt M.: *Ueber die Conditiones ob causam und ueber causa und titulus im Allgemeinen*. Leipzig 1862.
- Wiaderna-Kuśnierz R.: *Droga Wacława Osuchowskiego do profesury — w 100-lecie urodzin (1906—1988)*. „Studia Iuridica Lublinensia” 2006, nr 6.
- Wiaderna-Kuśnierz R.: *Leon Piniński — profesor prawa rzymskiego na Uniwersytecie Lwowskim*. W: *Historia, mentalność, tożsamość*. Red. J. Pisulińska, P. Sierżęga, L. Zaskilniak. Rzeszów 2008.
- Wiaderna-Kuśnierz R.: *Marceli Chlamtacz (1865—1947) — profesor prawa rzymskiego i samorządowiec. Zarys biografii w 150-lecie urodzin*. W: *Stefan Ehren-*

- kreutz i historycy prawa okresu dwudziestolecia międzywojennego. Red. P. Dąbrowski, D. Szpoper. Gdańsk—Olsztyn 2016.
- Wiaderna-Kuśnierz R.: *Nauka i nauczanie prawa rzymskiego na Uniwersytecie Lwowskim w pierwszej połowie XX wieku (zarys problematyki)*. „*Studia Prawnoustrojowe*” 2007, nr 7.
- Wiaderna-Kuśnierz R.: *Prawo rzymskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w okresie międzywojennym (1918—1939)*. Warszawa 2015.
- Wołodkiewicz W.: *Ignacy Koschembahr-Łyskowski — romanista, cywilista, kodyfikator*. „*Studia Iuridica*” 1995, T. 29: *Z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. 75 lat działalności Wydziału Prawa Odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego. (Materiały z sesji luty 1994 r.)*.
- Zoll F.: *Dr I. Koschembahr-Łyskowski: „Die Conductio als Bereicherungsklage im klassischen römischen Recht”, I Band, Weimar 1903, (str. XI i 227)*. „*Przegląd Prawa i Administracji*” 1903, T. 28.

Grzegorz Nancka

Über das Sondervotum zur Verteidigung von Ignacy Koschembahr-Łyskowski im Jahre 1903, also über den Streit um die ordentliche Professur für Römisches Recht an der Universität Lemberg

Schlüsselwörter: Ignacy Koschembahr-Łyskowski, römisches Recht, Universität Lemberg, Marcelli Chlamtacz

Zusammenfassung: Mit diesem Artikel sollte eine bisher unbekannte Episode im Leben des polnischen Romanisten Ignacy Koschembahr-Łyskowski vorgestellt werden, die mit seinem Versuch verbunden ist, eine ordentliche Professur an der Universität Lemberg zu erhalten. Ende des 19. Jahrhunderts zog dieser Gelehrte von Freiburg nach Lemberg, wo er seine akademische Laufbahn fortsetzte. Im Jahre 1903 bot sich die Möglichkeit, den ordentlichen Lehrstuhl für Römisches Recht zu besetzen, und der Romanist war einer von zwei Kandidaten, die neben Marcel Chlamtacz genannt wurden. Schließlich erschien in dem Ernennungsantrag ans K.K. Ministerium der Name von M. Chlamtacz. Dies löste den Widerspruch bei einigen Gelehrten aus, die ein Sondervotum zum Zwecke der Verteidigung von I. Koschembahr-Łyskowski formulierten. Die Absicht des Autors dieser Studie war es, dieses bisher unbekanntes Dokument zu analysieren, das zur Verteidigung von I. Koschembahr-Łyskowski angefertigt wurde.

**On a dissenting opinion submitted in defence
of Ignacy Koschembahr-Łyskowski in 1903,
or on a dispute over a full professorship
in Roman law at the University of Lviv**

Keywords: Ignacy Koschembahr-Łyskowski, Roman law, University of Lviv, Marcelli Chlamtacz

Summary: The aim of this article is to present a hitherto unknown episode from the life of the Polish romanist Ignacy Koschembahr-Łyskowski, connected with his attempt to obtain a full professorship at the University of Lviv. This scientist moved from Freiburg to Lviv at the end of the 19th century, where he continued his academic career. In 1903, the matter of occupying the chair of Roman law arose, and the romanist was one of the two candidates put forward, beside Marcelli Chlamtacz. Eventually, the application for appointment, addressed to the Ministry, included only the name of Chlamtacz. This provoked opposition from some scholars who formulated a dissenting opinion in defence of Koschembahr-Łyskowski. The intention of the author of this study is to analyse this previously unknown document prepared in defence of Koschembahr-Łyskowski.